

ALGC
Asociația de
Literatură Generală
și Comparată din România

Universitatea
Transilvania
din Brașov

FACULTATEA DE LITERE

Traducere și transfer

Colocviul anual al Asociației de Literatură
Generală și Comparată din România

17-18 noiembrie 2022

Universitatea Transilvania din Brașov

ALGC
Asociația de
Literatură Generală
și Comparată din România

Ștefan BAGHIU

Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu

Avoiding Novel Translations in the Peripheries: The World Novel as Remix Operation

This article deals with local East European strategies of nation building as viewed from the perspective of non-translated world literature masterpieces between 1845 and 1947. As Emily Apter has strongly demonstrated in *Not Translated, Non-Equivalent, Incommensurate*, 2015, world literature has been a fruitful domain especially for the incomparable and untranslatable. Moreover, as Sean Cotter has defined the place of Romanian literature in his *Literary Translation and the Idea of a Minor Romania*, “the minor is not a failed state or potentially great one, but a translated nation.” It is true that translations tend to overwhelm minor cultures, yet my argument is that the nation building process of modern Eastern Europe was, in fact, a process of “avoiding translation” at the same time, meaning the – voluntary – strategy of avoiding several translations in order to avoid the inhibition of local production or the – involuntary – delay in translation. The main goal is to understand how avoiding translation was consequently a strategy to inspire local production of “structural correspondences” (Goldiș, 2017) with untranslated authors. I therefore analyze the connections between several main authors that were fundamental in building the French national and also the European canon and their insignificant presence in translation in East European peripheries as strategies of local authors to avoid being related to their core masters. From analyzing the lack of translations from Eugene Sue and other mystery novel authors for the development of Romanian literature, to the absence of translations from Proust, Kafka, Joyce, Woolf and Faulkner as an incentive to monopoly modernism, the three concepts I want to put forward (edit, remix, reinterpretation) are mainly pointing out strategies of

cover up. The article states that in order to understand the interferences between two or more literatures, and even World Literature during Nation-Building processes requires a strong focus on the delays in translation and the developing of similar styles with those delayed novels. Avoiding translation is one of the main strategies of modern semiperipheral literatures, an all too elitist strategy which led in turn to plagiarism (reinterpretation), monopoly (edits), and later on structural correspondences (remixes).

Cristina BALINTE

Institutul de Istorie și Teorie Literară „George Călinescu”
București

O contextualizare de percepții, atitudini, stări emoționale: traducerea din 1929, în limba română, a romanului *Pe frontul de vest nimic nou*, de Erich Maria Remarque

Lucrarea investighează receptarea în presa românească a evenimentului editorial, reprezentat de traducerea datorată lui Emanoil Cerbu, și critica de întâmpinare a romanului scris de Erich Maria Remarque, urmărind imaginea propusă de percepție asupra autorului, itinerariul succesului cărții, grilele de lectură și nuanțele lor contextuale, în parametrii roman de război/ roman despre război.

Cuvinte-cheie: Erich Maria Remarque – literatura Războiului – receptare – roman – succes literar – traducere

Dorica BOLTAȘU

Colegiul Național „Iulia Hașdeu” București

Traducerile – barometru al vieții cultural-politice în comunism. Revista „Secolul XX”

În ansamblu, revista „Secolul XX” este simptomatică atât pentru deschiderile, cât și pentru închiderile culturii române în comunism, traducerile fiind un barometru al vieții politice și culturale din epocă. Obiectivele revistei au fost, încă de la început: apariția unor traduceri de calitate, atenția îndreptată asupra „marilor opere clasice care au îmbogățit patrimoniul spiritual al omenirii”, dar și asupra scriitorilor acelei perioade, „cei mai prețuiți de opinia publică mondială”. Cuprinsul primului volum și evoluția revistei de-a lungul timpului dovedesc faptul că aceste deziderate s-au împlinit: traducerile au fost foarte bune, realizate de mari scriitori români de cele mai multe ori, iar selecția operelor din epoci vechi și noi a urmărit, în măsură considerabilă, dat fiind contextul literar-politic dominat de cenzură și de autocenzură, criteriul valorii estetice și cel legat de notorietatea mondială a autorilor. „Tributul” pe care redacția l-a plătit încă de la început a fost în două zone: publicarea unor opere aparținând scriitorilor sovietici și interpretarea abuzivă, conform ideologiei comuniste, a unor opere esențiale din literatura europeană și din cea nord și sud-americană. Rolul revistei este esențial atât în istoria traducerilor în literatura română, cât și în deschiderea unor breșe de libertate artistică în comunism, prin valoarea estetică a operelor și a traducerilor, prin schimbul de idei, prin dezbateri tematice și prin conexiuni creatoare implicite și explicite, care au contribuit la dinamica spațiului cultural autohton.

Ana Maria BORDEA

Universitatea Transilvania din Braşov

Traducerea literaturii arabe – particularităţi

Lucrarea îşi propune să prezinte câteva particularităţi ale traducerilor din literatura arabă, pornind de la un scurt istoric al începuturilor traducerilor din limba arabă şi continuând cu dificultăţile impuse de această limbă. Constituirea poporului arab şi a numelui pe care îl poartă, a limbii arabe sunt prezentate pentru a înţelege mai uşor provocările impuse de traducerea ei, a literaturii şi a anumitor genuri literare. Plecând de la comentariile marelui traducător de literatură arabă Denys Johnson-Davies, expuse într-un interviu, vor fi prezentate subtilităţile traducerii cărţilor sfinte, specificul traducerii romanelor, în comparaţie cu traducerea unui volum de povestiri scrise de autori diferiţi; vor fi prezentate dificultăţile legate de traducerea expresiilor idiomatice, de raportarea la un cititor care are sau nu are anumite cunoştinţe despre anumite aspecte culturale şi mai ales, dificultăţile de ordin lingvistic, impuse de structura limbii arabe, foarte diferite de cea a limbilor romanice.

Lucrarea aduce apoi în discuţie criteriul de selecţie al operelor care merită a fi traduse spre a fi publicate, care conduce la o dezbatere mai sensibilă asupra puterii de dominare pe care traducătorul o poate căpăta prin puterea care îi revine în momentul alegerii subiective, el influenţând publicarea acestora într-o altă limbă, într-un alt spaţiu. Se pune de asemenea problema influenţei pe care o are asupra unui public ţintă, denaturându-i persepectiva asupra unei culturi necunoscute, ştirbind poate din aroma autentică a literaturii arabe.

În încercarea de a clasa literatura arabă în literatura lumii, instanţa care acordă verdictul traducerii, respectiv a publicării este tot cea europeană sau americană, ceea ce conduce, prin procesul traducerii prin intermediul limbii la engleze, la

constituirea unui cerc vicios, prin care se hrănește constant această limbă dominantă, alimentându-se astfel nesfârșitele tensiuni identitare, care fac ca scriitori care s-au convertit la o limbă literară mare, să fie acuzați în țările lor de trădare.

În concluzie, lucrarea își propune să prezinte particularitățile traducerii literaturii arabe și să dezbată rolul traducătorului în promovarea literaturii arabe valoroase, discutându-se în ce fel contribuie literatura arabă la literatura lumii, ce aduce original și dacă poate să ajungă la cititorul internațional, de vreme ce depinde de traducător.

Corin BRAGA

Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca

Traducere vs. World Literature

Pornind de la un alt studiu în care panoramez tema „mortii” în studiile literare (moartea autorului, moartea literaturii, moartea teoriei etc.), mă opresc asupra „mortii literaturii comparate” ca disciplină (G. Spivak), a contestației conceptului de World Literature (E. Apter) și a limbii engleze ca țintă a traducerii (A. Mufti, *Forget English*). Ideea centrală este cea conform căreia conceptul, generos în intenție, de World literature este finalmente tot o manifestare a unui imperialism lingvistic, care, pentru acceptarea într-o „Republică mondială a literelor”, cere traducerea în engleză a operelor respective, ignorând intraductibilitatea unor texte și, în general, specificul lor lingvistic și cultural.

Romulus BUCUR

Universitatea Transilvania din Braşov

Traducerile româneşti din Ezra Pound

Cercetarea de faţă discută poezia lui Ezra Pound, unul din poeţii fondatori ai modernităţii secolului XX, bine receptat în literatura română, fiind tradus de o serie de poeţi valoroşi aparţinând mai multor generaţii, cum ar fi Ion Caraion, Şt. Aug. Doinaş, Vasile Nicolescu, Virgil Teodorescu, A. E. Baconsky, Petre Stoica, Mircea Ivănescu, Radu Vancu.

În domeniul traducerii literare, cumva în răspăr cu afirmaţia categorică a lui Kogălniceanu despre locul traducerilor, am adoptat teoria poli-sistemică a cercetătorilor israelieni Itamar Even-Zohar şi Gideon Toury: (Even-Zohar, 1987 / 1990), (Toury, 1978 / 1998), (Toury, 2011); pentru prezentări generale, (Munday, 2001: 108-125), (Dimitriu, 2006: 35-59), (Fung Chang, 2010); de asemenea, în contextul ideii de literatură mondială, (Damrosch, 2014).

Idei formulate de Itamar Even-Zohar, cum ar fi „consider literatura tradusă nu doar drept un sistem integral în interiorul oricărui poli-sistem literar, ci drept un sistem deosebit de activ în interiorul acestuia” (Even-Zohar, 1987 / 1990: 193) sau “[D]acă literatura tradusă devine centrală sau periferică şi dacă această poziţie e legată de un repertoriu inovator (‘primar’) sau de unul conservator (‘secundar’) depinde de constelaţia specifică a poli-sistemului studiat” (Even-Zohar, 1987 / 1990: 193) ni se par incitante, şi una din modalităţile de a le testa validitatea este o cercetare de felul celei propuse prin această cercetare.

Alina BUZATU

Universitatea „Ovidius” din Constanța

Deleuze și Guattari în limba română

Lucrarea mea dă seamă despre plusvaloarea conceptuală pe care traducerea unor texte emblematice precum cele ale lui Gilles Deleuze și Félix Guattari (înțeleasă ca eveniment cultural) o adaugă spațiului de idei autohton, în încercarea de a arăta cum/ în câte moduri se îmbogățesc și se emancipează metalimbajele teoretice.

Cuvinte-cheie: traducere; platouri; regim de semne; rizom; Anti-Oedip.

Ruxandra CESEREANU

Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj

Ulise de Benjamin Fondane și modelul poetic al lui Rimbaud

Primul magistru pentru etapa franceză a lui Benjamin Fondane este „golanul” Arthur Rimbaud. Al doilea magistru este filosoful Lev Sestov. În prezentarea mea e vorba despre relația poetică și ideatică dintre Fondane și Rimbaud, care a influențat scrierea și rescrierea poemului *Ulise* (în 1929-1933, pentru prima versiune; între 1941-1944, pentru a doua versiune a poemului).

Muguraș CONSTANTINESCU

Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava

Prezentarea volumelor ITLR 1, 2, 3 și oportunitatea unui volum 4 Supplementum

Prin această comunicare autoarea face o prezentare a stadiului actual al proiectului de cercetare *O istorie a traducerilor în limba română secolele XVI-XX –ITLR – domenii literare și non-literare*. În anii 2021-2022 au fost abordate traducerile din secolul al XX-lea, prin volumul I, deja publicat și prin volumul II, în curs de publicare, însumând împreună peste 3000 pagini. Urmează organizarea echipei ITLR în vederea realizării volumului III, doar schițat, *O istorie a traducerilor în secolele XVI-XIX* în 2023 și discutarea în comunitatea ALGCR a oportunității unui volum IV, numit provizoriu *Supplementum*.

Cuvinte cheie: istorie, traduceri, domenii literare și nonliterare, oportunitate *Supplementum*

Amalia COTOI

Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca

Dialectica noului și a clasicului în traducерile modernității literare din secolul al 20-lea

Dacă anii '60-'70 reinstituie literatura antebelică, schimbările produse în ultimele două decade ale secolului trecut la nivelul discursului critic anunță epuizarea modernismului prin recursul la termenul de neomodernism (brevetat de Ion Bogdan Lefter, 1998). Condiționată istoric, în sensul în care revenirea la modernismul prim n-ar fi existat, pe de-o parte, fără „hiatusul istoric [s.m., A.C.] al anilor '50” (*Ibidem*), iar de cealaltă parte, pentru că „originalitatea e discutabilă” fiind vorba tocmai de „o formă de lectură aplicată la un alt real istoric [s.m., A.C.]” (Gheorghe Crăciun, 2005), noutatea adusă prin prefixarea în „neo-” a modernismului e una prin care este semnalată o desprindere de regimurile de istoricitate proprii. La fel ca noutatea postulată la începutul secolului al 20-lea, acest neo-din anii '60-'70, citit *à rebours* de către optzeciști, aruncă modernismul și, prin extensie, neomodernismul, în zona estetismului și a estetizării, la adăpost de tridimensionalitatea socială, politică și culturală a realului.

Chiar și atunci când un observator fin al relației dintre modelul epistemologic și categoriile istorice dominante din ultimele două secole ca Liviu Petrescu (1996) analizează modernismul „târziu”, având în vedere teoria foucauldiană a „cvasi-transcedențialelor” și deci literatura înțeleasă ca un câmp de luptă a forțelor exterioare acesteia, proza investigată e declarată una în mod esențial introspectivă și metafizică. Printre factorii responsabili de această stare de fapt, așa cum vom arăta în lucrarea de față, se numără și traducерile din ultimele patru decade ale secolului al 20-lea. Traducerea unor texte clasice pentru înțelegerea noutății și a temporalității literare și societal-moderniste, precum *Eseuri*, de Virginia Woolf, din 1972 [1905-1942], a unui text critic ca *Teoria romanului*, de

György Lukács, din 1977 [1916], pentru care trăsătura dominantă a literaturii de la finalul secolului al 19-lea și începutul secolului al 20-lea e anistoricitatea, sau traducerea și receptarea din abundență a postructuraliștilor în anii '90 (menționez aici, de pildă, *Ordinea discursului*, de Foucault, tradus în 1998 [1971] sau Roland Barthes, *Mitologii*, tradus în 1997 [1957]) vorbesc nu numai despre „o supraviețuire” în sens benjaminian (1968) a cărții traduse, dar și despre rolul jucat de traducerile din a doua jumătate a secolului al 20-lea în clasicizarea modernismului.

Caius DOBRESCU

Universitatea din București

Traducerea ca forță de descurajare - cultura și balanța globală a puterii

Lucrarea abordează politicile traducerii literare din două direcții insolite: cea a teoriei relațiilor internaționale, și cea a teoriei sociale a recunoașterii. Surprizele se vor tine lanț...

Simona DRĂGAN

Universitatea din București

Coarnele lui Moise. Consecințele unei traduceri greșite

Un exemplu de traducere eronată a *Bibliei* în *Vulgata* (variantea latină oficială a Bisericii Catolice, tradusă de Sfântul Ieronim în secolul IV) a fost cel care a consacrat tradiția reprezentării lui Moise cu coarne. La coborârea de pe muntele Sinai purtând tablele Legii, textul din Exod 34:29 spune că „fața îi strălucea” (în urma vorbirii cu Dumnezeu). Termenul ebraic folosit, provenit de la verbul *qaran*, este înrudit etimologic cu subst. *keren*, însemnând „corn de animal”, dar și, în sens figurat, „rază de lumină”. Această față radioasă, transfigurată mistic de razele luminii divine, a fost tradusă în latină prin cuvintele *cornuta esset facies sua*, astfel încât, într-o lungă tradiție iconografică, Moise a fost reprezentat în artă cu coarne. În contextul unui Ev Mediu necultivat și superstițios, acest fapt a contribuit la viața dramatică a evreilor.

Lucrarea va pune în discuție cauzele și consecințele acestei erori de traducere, în special prin impactul iconografiei lui Moise „cu coarne” în cultura Evului Mediu. Voi urmări, de asemenea, modul cum s-a risipit această eroare în Renaștere, și câteva situații în care opțiunea deliberată de a perpetua vechea tradiție de reprezentare a fost acuzată explicit de antisemitism.

Cuvinte-cheie: traduceri sacre, iudaism, iconografie, tradiție, reprezentare, antisemitism

Raluca DUNĂ

Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”
București

Traducerea ca limbaj dublu & subversiune politică

Mă voi referi la Momentul „Steaua” (1956-1958) și la programul lui A.E. Baconsky de relansare a modernismului, prin promovarea traducerilor din marii poeți moderni, în special prin traducerile grupului de colaboratori de la București. Voi insista pe traducerea, de către Mircea Ivănescu și Matei Călinescu, a doua poeme din Robert Frost, care pune de fapt în practică luări de poziție ale lui Baconsky, la Primul Congres al Scriitorilor din 1956. Traducerile au reprezentat un prim pas, aparent minor, dar revoluționar, în subminarea conformismului ideologic, dovadă grupajul ulterior publicat în „Steaua” (în 1958) de către acești traducători (acum în calitate de poeți), care va stârni aprigi polemici în presa epocii.

Ceea ce mă interesează este funcția politică a traducerii de poezie, eficiența ei în ceea ce s-a numit resurecția lirismului și ieșirea de sub tutela „realismului” socialist. Traduceri precum cele publicate în „Steaua” lui Baconsky inițiază un anumit cod cultural public-secret, inteligibil pentru un grup de cititori secret-dizidenți. Traducerea creează o breșă, face să funcționeze un limbaj dublu, personal-impersonal și subversiv ideologic, deschizând drumul către legitimarea unor teme și modalități de expresie până atunci interzise ori inacceptabile.

Ștefan FIRICĂ

Universitatea din București

Portret ideologic al traducătorului la tinerețe: B. Fundoianu

O precocitate mai rar întâlnită l-a caracterizat nu doar pe poetul, jurnalistul și eseistul, ci și pe traducătorul B. Wechsler, alias B. Fundoianu sau F. Benjamin, care începe să-și publice producțiile lirice la 13 ani, tălmăcirile la 15 ani, cronicile de spectacol la 17 ani și eseurile pe diverse teme la 18 ani, în presa ieșeană, gălățeană și bucureșteană. Până la emigrarea în Franța din decembrie 1923, tânărul scriitor traduce versuri, teatru, proză literară și științifică din franceză și din idiș. Adept al „versului strict” (Mallarmé), el concepe echivalarea în română a structurilor metrice „originale” ca pe niște probe de bravură. Ascultarea unui principiu al stringenței (Schlegel-Tieck) e un exercițiu de digitație prozodică pe care poetul în devenire îl execută cu rezultate inegale. Pe de altă parte, selecția textelor traduse e un martor al variațiilor lui cristalizări ideologice, de la simbolism la biologism, de la idișism la sionism. În paralel, B. Fundoianu își ajustează și o teorie *ad hoc* despre misiunea traducerii, în ton cu viziunea din *Imagini și cărți din Franța* (1922), care ar putea interesa și azi, în contextul dezbatărilor din jurul traductologiei în câmpul „literaturii mondiale”.

Roxana Andreea GHIȚĂ

Universitatea din Craiova

Traducerea numelor de flori în poezie: o provocare la intersecția dintre botanică și literatură.

Tema lucrării mele este reprezentată de dificultățile traducerii numelor de flori în poezie. Voi analiza, dintr-o perspectivă interdisciplinară și interculturală, exemple din lirica germană, oprindu-mă în special la Ingeborg Bachmann și Paul Celan.

Bogdan GHIU

ARTLIT – Asociația Română a Traducătorilor Literari

Traducere, transfer, tranzit, trend etc. French Theory și Generația 80

Sub acest titlu îmi propun să fac o scurtă prezentare a încercărilor mele de a extinde lucrul cu ideea de traducere de la tematizarea ei teoretică pur și simplu, așa cum am început-o în cartea *Totul trebuie tradus. Noua paradigmă (un manifest)* din 2015, în direcția unei instrumentalizări și aplicări practice cât mai extinse, mai variate, mai înnoitoare și mai responsabile, trecând, inevitabil, printr-o tematizare preliminară a înseși posibilităților unei astfel de instrumentalizări, etapă care reprezintă stadiul actual al investigațiilor mele (așa cum se vor concretiza ele într-o carte aflată în lucru, sub titlul *reBAbel*): traducerea înțeleasă și elaborată nu numai ca posibilă grilă de lectură, ci și ca filtru de-re-constructiv al unor concepte și categorii teoretice consacrate. Chiar dacă neanunțată în titlu, intervenția mea își propune și avansarea câtorva elemente pentru o posibilă ecuație „traducere și/ca ecologie”.

Gabriela Manuela GLĂVAN

Universitatea Transilvania din Braşov

Haruki Murakami sau simplitatea traducerii. Studiu de caz: La sud de graniță, la vest de soare

Studiindu-l îndeaproape pe Murakami, am fost frapată de simplitatea traducerii în limba română a romanelor sale: propoziții și fraze scurte, comparații deloc surprinzătoare și o structură a textului accesibilă oricărui cititor. Acest fapt m-a făcut să-mi doresc pentru cercetarea mea să mă întorc la original și să analizez diferențele pe care limba română și limba franceză le aduc textului, ce nu pot ele traduce și să găsesc motivul pentru care cele două traduceri sunt atât de similare.

Lectura textului în original a fost cu atât mai surprinzătoare, fiind impresionată de accesibilitatea limbajului utilizat de Murakami, de simplitatea structurilor gramaticale și a cuvintelor folosite, astfel, în toate cele trei limbi, profunzimea relatărilor nu se află în descrieri ample sau în înțelesuri ascunse, ci limbajul lasă loc unor personaje cu o psihologie complexă și interesantă, astfel textul nu se poate numi lipsit de profunzime. De asemenea, traducerea în oricare alte limbi este favorizată de acest limbaj, astfel că nu există niște diferențe mari între limba română și limba franceză, în ambele variante nu se regăsesc un număr mare de expresii idiomatice și traducerea literară este posibilă fără a pune prea multe probleme.

Limba franceză, în special analiza textului literar și a timpurilor și modurilor verbale aduce cu sine o mai mare complexitate și varietate și oferă noi perspective de analiză pe care limba japoneză nu le prevede și nici nu le sesizează, întreg textul, dar mai ales verbele, fiind la forma lor informală, alternând cele două timpuri ale limbii japoneze: trecut și non-trecut, uneori acestea aflându-se la forme de continuu.

De asemenea, am observat cum cele două limbi nu reușesc să-l traducă pe *boku*, adică pe „eu” la masculinul informal, și nici nu reușesc să aducă în text o anumită referire la acesta, ci aleg să utilizeze pronumele „eu” și „je”, deoarece acestea le sunt singurele accesibile din punct de vedere cultural și nu există nicio alternativă.

De asemenea, în textul în japoneză, singurul personaj căruia i se adaugă prefixul de politețe -san este Shimamoto, prezența acestuia fiind atât în narațiunea ce vizează personajul în copilărie (căruia nu ar fi trebuit să i se atașeze un astfel de prefix, ci mai degrabă -chan) cât și la maturitate, niciun alt personaj nu mai este tratat atât de preferențial, nici măcar soția naratorului. Astfel, întrebarea „Ar trebui să-l traducem sau nu pe -san?” devine din ce în ce mai naturală și pune numeroase semne de întrebare asupra perspectivei traducătorilor. Traducătoarea textului în limba română alege să-l elimine pe -san, deoarece cuvintele precum „dumneai”, „dânsa” sau „doamna” încarcă inutil un text atât de intim, prietenesc și informal. Totuși păstrarea acestui prefix în italice ar fi fost posibilă. Traducătoarea romanului în franceză alege să-l păstreze pe -san, care rămâne scris în italice pentru a rămâne o traducere fidelă textului original, ba chiar mai mult, pentru a respecta sentimentele naratorului.

Ilinca ILIAN

Universitatea de Vest din Timișoara

Miguel Ángel Asturias și literatura latino-americană în contextul culturii române din perioada regimului socialist

Literatura latino-americană a intrat în cultura română prin intermediul planurilor sovietice de import a literaturii Sudului Global începînd de la mijlocul anilor patruzeci, fiind reprezentată inițial de poezii „progresiști”, figura exponențială a acestora rămînd Pablo Neruda. În 1962 Miguel Ángel Asturias ajunge la București, ca al Institutului Român de Relații cu Străinătatea, iar prezența sa în România coincide cu un moment fast pentru ambele culturi. Pe de o parte, în România modelul realist-socialist își trăiește ultimele clipe; pe de altă parte, literatura latino-americană se află în faza ecloziunii Boom-ului latino-american, cel care îi va aduce acestei literaturi o recunoaștere internațională (occidentală) nemaiîntîlnită pînă în acel moment. Asturias este un reprezentant de prim ordin al „literaturii latino-americane mondiale socialiste” (alături de Neruda, Nicolás Guillén, Jorge Amado) și în mică măsură este compatibil cu formulele înnoitoare ale tinerilor scriitori ai „literaturii latino-americane capitaliste” (Boom-ul reprezentat prin García Márquez, Fuentes, Cortázar ori Vargas Llosa). Totuși, în cultura română el este integrat într-o mișcare de regenerare a literaturii și, în mod aproape paradoxal, transformat într-un reprezentant major al „realismului magic” (etichetă identitară cu care scriitorul guatemalez are puțin în comun, de altfel). Lucrarea noastră își propune să analizeze modul în care contextul cultural străin modelează receptarea unei opere particulare, la fel cum își dorește să evidențieze mai nuanțat aportul latino-american, și a lui Asturias în special, în trecerea de la paradigma culturală sovietizantă la cea liberalizată, la mijlocul anilor 1960. Cercetarea noastră face parte din

proiectul ELASOC (Escritores Latinoamericanos en los países de la Guerra Fría, coordonată de CSIC, Spania Ref. PID2020-113994GB-I00).

LAJOS Katalin

Universitatea Sapientia Miercurea Ciuc

Domesticire sau străinizare? Dileme legate de traducerea unui text ritual parte a unei opere literare

Domesticirea și străinizarea sunt termeni de specialitate referitori la două strategii opuse de traducere a unei opere care conține elemente culturale specifice culturii sursă. Într-o traducere domesticizantă traducătorul ține cont de limba și cultura țintă și realizează o traducere cât mai apropiată de aceasta, astfel permițând pierderea unor informații culturale din textul sursă. Străinizarea este strategia care păstrează informațiile specifice culturii sursă chiar cu prețul încălcării convențiilor limbii și a culturii țintă, astfel, pe de o parte, va fi evidentă în traducere marca culturii străine, pe de altă parte traducerea își va îndeplini rolul de pod între culturi.

Prezentarea mea se va concentra asupra unei nuvele a unui scriitor român contemporan din Miercurea-Ciuc (Ion Nete) a cărui operă poate fi caracterizată în întregime prin importanța centrală a subiectului frontierei, mai precis a frontierei subțiri dintre viață și moarte, a transgresabilității graniței dintre această lume și lumea sufletelor moarte. Atmosfera mitică-mistică-religioasă a prozei sale constituie o dificultate pentru traducător care, prin munca sa încearcă să treacă granița a două limbi și două culturi.

Această sarcină devine și mai dificilă atunci când în textul epic apare un text liric aparținând poeziei rituale a înmormântării, poezie ce lipsește din cultura morții la maghiari, limba țintă a traducătorului. Dilema traducătorului este următoarea: să

realizeze o traducere domesticizantă (să caute un text ritual în cultura țintă care este apropiat de textul sursă sau să omită acest pasaj liric cu prețul unei pierderi importante atât din punct de vedere referențial cât și al atmosferei) sau să realizeze o traducere străinizantă introducând traducerea poeziei rituale necunoscute publicului țintă.

În prezentarea mea voi analiza acea secvență din nuvela *Ninge cu suflete de morți* de Ion Nete în care este prezentată o scenă funerară, totodată voi reflecta asupra modului în care traducătorul se situează la graniță atunci când trebuie să realizeze traducerea unui text ceremonial (parte a folclorului unei culturi surse arhaice) către o cultură țintă (și anume cultura maghiară) în care nu există un corespondent pentru acest tip de text ritual.

Cuvinte cheie: traducere, rituri de trecere, domesticare/străinizare, corespondențe, transgresabilitate

Adrian LĂCĂTUȘ

Universitatea Transilvania din Brașov

Mistica seculară a traducerii la Benjamin și Borges

Lucrarea poenește de la textul lui Walter Benjamin despre sarcina traducătorului pe care îl vede ca fiind nu atât un text despre traducerea literară, cât un text de teologie a operei literare, o meditație în cheia misticismului (quasi)secular (iudaic) despre viața operelor și reconcilierea mesianică a limbilor. Într-un mod doar aparent surprinzător, contemporanul său J. L. Borges își scrie opera ca o metabolizare continuă a unei viziuni foarte asemănătoare.

Mircea MARTIN

Academia Română, Universitatea din București

Literatura ca traducere, traducerea ca literatură

Alexandru MATEI

Universitatea Transilvania din Brașov

Traducere și institu/ție/ire. De la „critică” la „post-critică”, 1990-2022

Traducerile în limba română, apărute după 1990, din ceea ce se numește French Theory – filozofia post-structuralistă franceză dintre anii 1960-1990 – i se datorează în mare parte lui Bogdan Ghiu. Doar că economia acestor traduceri, publicate în anii 1990 la cele mai mari edituri din România (Humanitas, Univers, Polirom) și incluse în bibliografiile universitare ale facultăților de litere și filozofie – și nu numai – se modifică. Aceste traduceri devin, de la o vreme, tot mai puțin vizibile. Încerc în acest text să explic ce a dus, pe la mijlocul anilor 2000, la o izolare a lor – instituțională și de piață (sub rezerva unei cercetări pe care nu am făcut-o și pe care o pot doar intui) și felul în care această izolare este astăzi însoțită de o altă abordare a practicii traducerii de teorie franceză de către traducătorul însuși.

Marius MIHET

Universitatea Comenius din Bratislava, Slovacia

Traducerile – Guerrilla culturală din stalinismul românesc

Cenzura și ideologizarea radicale din anii '50 românești au obligat tinerii intelectuali să găsească nu doar modalități inedite de integrare culturală, cât de rezistență prin intermediul traducerilor. Mai mult decât atât, prin traduceri, ei căutau să supraviețuiască. Față de perspectivismul teoretizat din Occident, în România, elita intelectuală care nu pactizase cu regimul totalitar se adapta prin traduceri-pretext – integrând subversivități de „lectură continuă” prin camuflare, discurs parabolic și excursuri multidisciplinare. Diferența specifică nuanțează un fenomen al dualității de pe alte poziții de interpretare față de scriitorii din țările democratice, iar ceea ce teoretizează Anthony Pyn prin disimilaritate și definiția traducătorului ca trăire ipotetică în vid (între textul original și cultura în care e tradus) ilustrează în cultura română din stalinism diverse moduri de funcționare și contexte derivate, ce nu pot fi teoretizate altfel decât printr-o guerrilla culturală.

Cuvinte cheie: stalinism, cenzură, traducere camuflată, lectură continuă, guerrilla culturală, rezistența în vid, cititor ideal

Angelo MITCHIEVICI

Universitatea „Ovidius” din Constanța

România distopică – pe marginea unor ecranizări: De ce trag clopotele Mitică (Lucian Pintilie) și Glissando (Mircea Daneliuc)

Rezumat: Abordarea mea are în vedere la două adaptări cinematografice importante ale regizorilor Lucian Pintilie și Mircea Daneliuc, „De ce sună clopotele, Mitică?” (1981) și „Glissando” (1985), filme emblematice ale României comuniste anilor 1980. M-au interesat în mod deosebit strategiile folosite de cei doi regizori pentru a transforma textul literar, prin cinema, într-o oglindă a epocii căreia îi sunt contemporani. Am analizat modul în care regizorii înserează în contexte istorice bine conturate – lumea *belle époque* a dramaturgului I. L. Caragiale sau România anilor '30, descrisă de prozatorul Cezar Petrescu – narațiunea vremii lor, distorsionând realitatea, creând un efect distopic tipic parabolei politice sau suprarealismului. De asemenea, am încercat să scot în evidență elementele care construiesc în cele două filme un discurs subversiv, critic la adresa regimului comunist.

Cuvinte cheie: apocalipsă, distopie, comunism, totalitarism comic, decadentă

Doris MIRONESCU

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Cum se traduce dizabilitatea? Limbaj poetic și limbaj al semnelor în *Republica surdă* de Ilia Kaminsky

Pornind de la volumul poetului ucraineano-american Ilia Kaminsky *Republica surdă* (2019; tr. rom. Gabriel Daliș, București, ed. Max Blecher, 2021), lucrarea mea vorbește despre poezie ca mediere lingvistică și formă de creare a unei comunități. Poetica modernismului s-a sprijinit mereu pe marginalizarea implicită a dizabilității (Michael Davidson), de aceea poezia dizabilității din a doua jumătate a secolului XX și până astăzi a trebuit să își asume un profil politic și militant. E ceea ce se întâmplă și cu poezia surzeniei scrisă de Ilia Kaminsky: folosind o fabulă explicit politică, invadarea de către soldați străini a unui oraș imaginar, cu rezonanțe ucrainene tulburător de contemporane, poetul construiește un discurs asupra nevoii de empatie, responsabilitate și solidaritate care presupune și o ingenioasă negociere lingvistică, volumul incluzând și fragmente notate în limbajul gesturilor alături de versurile englezești.

Răzvan MITU

Universitatea Transilvania din Brașov

xiāoshuō 小说 traducere și transfer: Contradicția adaptării termenului roman în spațiul culturii chineze

În *The Novel*, studiul enciclopedic coordonat de Franco Moretti, Henry Zhao afirmă despre originea genului romanesc chinez că aceasta nu poate fi în totalitate comprehensibilă fără a fi luat în considerare raportul specific gândirii chineze dintre romanesc și ficțiune. Studiul de față își propune să analizeze genealogia și accepțiunile termenului *xiāoshuō*, atât în spațiul cultural chinez, cât și adaptările sale în spațiul occidental. Tradus drept ficțiune, și având inițial un sens, mai degrabă, peiorativ, *xiāoshuō*, se conturează în spațiul literar chinez ca un gen distinct, minor, în contrast cu proza istoriografică sau poezia. În sens larg, termenul este tradus prin roman, iar lucrarea de față, pornind de la studiile lui Lu Xun, primul teoretician care regândește evoluția literaturii chineze din perspectiva mecanismelor și sistemelor teoretice occidentale, Richard Irwing, Andrew Planks, Ming Dong Gu și Yan Lianke își propune să scoată în evidență principalele paradoxuri și contradicții ale acestei traducerii și adaptării termenului roman în literatura chineză.

Cuvinte cheie: xiāoshuō, adaptare, naratologie, literatură chineză, World Literature

Carmen MUȘAT

Universitatea din București

Cum traducem trecutul: „ospitalitate” și abuz

Orice încercare de a înțelege fenomenele și mișcările artistice din trecut presupune transferul dintr-o lume acum inaccesibilă nouă în prezent, comprehensiune și interpretare. Cercetătorul (critic sau istoric literar – are o dublă misiune: de a fi atent la alteritate și de a transpune această alteritate într-un limbaj (și, implicit, într-o paradigmă intelectuală) contemporan. Care sunt implicațiile teoretice și etice ale unui demers de acest fel? Cum e posibil echilibrul între *ospitalitate* și *ostilitate*?

Mihaela-Gabriela PĂUN

From images to words or from words to images?

The study “From images to words or from words to images?” is an application of Media and Communication field, Literature and Film Studies in particular. It analyses the short story “Tinerete fără de tinerețe (Youth Without Youth)”, by Mircea Eliade, in the film adaptation of Francis Ford Coppola. Mircea Eliade is better known internationally as a historian of religions, more than as a writer of fantastic literature.

In an era which prefers image to the written text, the transfer of it in images implies a high difficulty. The study focuses on the relationship between multiple meanings that both text and film write with means specific to each semiotic system and uses semiotic analysis and semantics as methods. Our intention was to make a comparative analysis between text and film, so as to identify the qualities of the text that the film cannot “write”, but also the qualities of the film that the text could just suggest. The result is that even if fantasy, or better said fantastic, is fully developed in the written text, in filmography is rather redefined, because fantasy is born and lives both through written words and images.

The film by F. F. Coppola restores faithfully the thematic universe of the text written by Mircea Eliade. The film preserves the historical reality, the story, the characters’ names, the contexts and the symbols that give an unusual note to the text. Thus, the two languages, of filmography and literature, interfere and complement each other by realizing an example of semiotic complementarity.

Keywords: film adaptation, semiotic analysis, symbols, the story “Youth Without Youth”

Virgil PODOABĂ

Universitatea Transilvania din Braşov

Scrisoare despre traducere

The following essay aims to infirm the thesis of the secularity of the literary translation in regard to the translated work, considering the last, a particular case, even more radical, of the criticism of identification.

It is well known that the criticism of identification tends to diminish to the maximum and, if possible, to cancel the ontic difference between the two instances of the critical act, to deliberately withdraw the presence of one instance and give importance to the other one. This can be done by giving its first instance, the critical subject, or the interpreter, a passive role, so that it will ultimately become available to receive in itself the other instance, the creative subject embodied within the work, to the point of being substituted by it. Homer's *Iliad* and *Odyssey*, translated masterfully in Romanian by George Murnu, acquires, according to experts, moments of extraordinary artistic accomplishments, when the translation becomes a radical case, pushed to the extremes, of dissolving the two instances in one unit, i.e. the interpreter subject into the creator subject, diffused and embodied within the work, simply because the condition of the translator/interpreter is closer to that of the creator subject than that of the critic subject who practises the criticism of identification.

Why is that? Firstly, because the translator subject does not use his own words, or other peoples' words, in rendering the translation, as the critic does in the reading of identification, but he uses the very words of the creator subject, in another language than his own. The translation is a phenomenon of substitution of the author of the work by the translator through the medium of another language. This is what we may call difference of translation. The translator works with the words of the other language instead and in the name of the creator

subject, striving to be Him. To re-present him in the language in which he translates.

Secondly, we have to take into consideration that the mental process of appropriation and identification of the translator with the work is more complex and more detailed than in the case of the critic of identification. The reading, even when it is reading of identification, is a lot faster than the act of translating. Speed, as opposed to slowness, and all the things this opposition implies, makes the difference between them.

Bogdan POPA

Universitatea Transilvania din Braşov

Ce se întâmplă când transferi literatura în film? Radu Jude şi refuncționalizarea textului în *Îmi este indiferent dacă vom intra în istorie ca barbari*

Plecând de la propoziția lui Walter Benjamin, și anume că „cea mai înaltă laudă adusă traducerii [...] nu este că se citește de parcă ar fi fost scrisă în original în acea limbă”, Mircea Martin (2022) privea această observație ca pe o „apreciere contraintuitivă, derutantă, în raport cu reprezentarea comună asupra efortului și rostului actului traductor”. Lucrarea de față pleacă de la propunerea de a privi transferul unor texte și imagini literare în film ca fiind capabile de a le refuncționaliza, adică de a le scoate dintr-un anumit circuit de producție tradițional și ale traduce didactic pentru un circuit popular. De aceea, prezentarea se va concentra pe modul în care lectura unor texte apare în filmul lui Jude, în special citirea unui moment din romanul lui Isaac Babel despre un eveniment de violență antisemitică, într-un cadru fix timp de patru minute și jumătate. Voi interpreta citirea textului lui Babel în filmul lui Jude ca și cum nu ar fi scris ca literatură modernistă, dar ca o tentativă de a revitaliza ideea de didactic în film.

Raluca-Ana PRAHOVEANU

Universitatea Transilvania din Brașov

**Poezia traducerii sau „Stranietatea influenței” în
practica traducerii și cea poetică la Constantin
Abăluță**

Constantin Abăluță, alături de Ștefan Stoenescu, recuperează în literatura română, prin traduceri lor de poezie americană (din poeții Wallace Stevens, Dylan Thomas, Theodore Roethke W.S.Merwin, Frank O'Hara) direcția poeziei enunțative, tranzitive, prozaizante. Prin traducerea literară se realizează sincronizarea poeziei române cu cea anglo-americană, obiectivistă, personistă, poezia privirii directe a obiectului. Traducerea poeziei lui Frank O'Hara, prin volumul *Meditații în imponderabil* constituie și instituie un act de canonizare a poeziei atenției directe asupra spațiului citadin american new-yorkez, dar și a poeticii enunțativ-biografiste, a comunicării directe a interiorului unui eu autentic prin trăirea comunicată direct, în / prin poezie ca între două persoane, un eu care înregistrează viața trăită direct, dar și integrate estetic, prin practica scrisului. Modul de realizare a traducerii se face atât în sensul lui W. Benjamin, ca surprindere a celui ceva intraductibil, specificul textului original, cât și ca rescriere creatoare, ca indeterminare creativă, în sensul surprins de M. Martin. În canonul instituit de traducerea poetică a poeziei americane, postmodernismul românesc va (re-)găsi un model pe care-l va revendica, iar creația poetică a lui C. Abăluță va integra, într-o manieră originală, elemente de poetică personistă.

Cuvinte-cheie: Constantin Abăluță, traducere, translabilitate, opacitate, transparență, complementaritate lingvistică, Walter Benjamin, Mircea Martin, postmodernism, canon, poezie anglo-americană, formă, înțeles, stranietate, creativitate, funcție integratoare

Gina PUICĂ

Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava

Despre limitele auctorialității traducătorului. Câteva observații izvorâte din propria experiență

Este azi un fapt (aproape) general admis că traducătorul este un autor ca oricare altul. Cât de extinsă este însă marja de libertate a autorului-traducător? Cum își satisface libertatea de creație traducătorul atunci când lucrează în binom (sau în grup)? Cât din textul rezultat în urma muncii de traducere aparține efectiv (co)-traducătorului, cât editorului (sau altor instanțe)?

Pornind de la exemplele oferite de 2 din propriile mele activități de traducere și rezultatele acestora (co-traducerea din română în franceză a două volume de Emil Cioran, în colaborare cu Vincent Piednoir, pentru editura l’Herne, de la Paris: *Bréviaire des vaincus II* și *Apologie de la barbarie*), dar și dintr-o reflecție mai amplă rezultată în urma unei modeste și intermitente activități de traductolog, voi încerca să adaug câteva nuanțe unui tablou deja destul de încărcat.

Maria SASS

Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu

Scriitori versus traducători, traducerea de literatură română în limba germană

Prezentarea mea este centrată pe traducerea de opere literare românești în limba germană care facilitează pătrunderea și receptarea de carte românească la cititorii de limbă germană preponderent din țară (până în 1989) și pe piața de carte din Germania (începând cu 1990).

Revistele și suplimentele literare ale cotidienele de limbă germană din România (1950-1989) publicau, pe lângă scrierile autorilor germani, traduceri din literaturile maghiară și română. Voi face referire la revista Uniunii Scriitorilor de limbă germană din România „Neue Literatur” care prin traduceri oferea posibilitatea cunoașterii de către scriitorul, criticul și cititorul german obișnuit al unor texte din literatura română și odată cu acestea un important tablou despre unicitatea tradițiilor culturale românești.

Fără pretenție de exhaustivitate voi evidenția și unele aspecte de după 1990, când majoritatea scriitorilor de expresie germană din România au emigrat în Germania, dar au continuat să traducă literatură pentru prietenii și confracții lor de breaslă români, făcându-i astfel cunoscuți în spațiul de limbă germană, să fie receptați și premiați. Un rol important în acest sens revine și târgurilor de carte germană, bunăoară celui de la Leipzig.

Este cunoscut faptul că începând cu perioada anilor 60 până în 1989, dar mai ales după 1990 a emigrat în Germania aproape întreaga elită intelectuală a germanilor din România care a creat o situație unică respectiv o echipă compactă de mediatori, scriitori și critici, profund cunoscători ai limbii și culturii române și care au contribuit la receptarea literaturii din țara lor de origine. Cei mai buni traducători de opere literare românești sunt scriitorii de limbă germană originari din România.

Oana SOARE

Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”
București

**Noul Roman și România anilor 1967-1968: mize,
strategii, derive**

În comunicarea de față, îmi propun să analizez modul în care s-a impus și a fost receptat Noul Roman în România anilor 1967-1968. În această perioadă au fost traduse, în tiraje considerabile și însoțite de prefete consistente, principalele scrieri ale lui Alain Robbe-Grillet, Nathalie Sarraute sau Michel Butor, fapt care a antrenat o semnificativă dezbatere pro și contra în presa românească a epocii. Pe de o parte, fenomenul de import al Noului Roman în anii așa-zisei liberalizări este sincron cu procesul de anamneză al modernității literare interbelice, marcând o clară intenție de recuperare a timpului cultural pierdut în epoca stalinistă printr-o conexiune (uneori exaltată) la formele occidentale ale modernismului extrem. Pe de altă parte, factorul politic joacă un rol considerabil în receptarea acestor scrieri, deviind, influențând și impregnând lectura lor.

Susana-Monica TAPODI, Ingrid TOMONICKA

Universitatea „Sapientia” din Cluj-Napoca

Traducătorul - un alter ego al scriitorului

În era globalizării, unde sferele existenței nu (mai) pot fi delimitate strict, e absolut firesc să ne ocupăm de unul dintre cele mai vechi domenii marcate de interferență, traducerea (literară). Dinamica sferei culturale, ce pare a jongla între producție și consum cultural, are ca rezultat intensificarea rolului traducătorului (literar), care își depășește (cel puțin în cazul limbilor „mici” – referindu-ne aici la numărul de vorbitori) rolul de a oferi acces la o operă literară, de a efectua transfer cultural și preluând, de multe ori, rolul de agent literar, de promovator etc. al operelor traduse.

Adesea, traducătorul literar este și scriitor, iar cercetarea de față dorește să prezinte măsura în care cele două roluri se suprapun în cazul traducătorilor literari din română în maghiară și viceversa.

Snejana UNG

Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu

„Românitatea” romanului românesc tradus în Iugoslavia (1918-1989) / The “Romanianess” of the Romanian Translated Novel in Yugoslavia (1918-1989)

The statistical data shows that there is neither an insignificant nor a great number of Romanian translated novels in Yugoslavia during 1918-1989. This apparently unproblematic data reveals its complexity once a closer attention is paid to the writers and novels that cross borders through translation. Drawing on recent work on inter-imperiality and world literary studies, my presentation aims to investigate the

“Romanianness” of the Romanian writers and novels that were translated in this neighboring semi-periphery. I argue that besides the mediation of the core and the impact of literary agents, the circulation of the novel is influenced both quantitatively and qualitatively by the existence of ethnic minorities, which are a marker of inter-imperial legacy.

Key words: inter-imperiality, translation, Yugoslavia, Romanian novel, semi-peripheral literature.

Edward WAYSBAND

Universitatea Transilvania din Braşov

Vladislav Khodasevich’s “European Night”: The Appropriation of Baudelaire’s Poetic Voice for Émigré Self-Fashioning

In 1928, Khodasevich translated a number of Baudelaire’s prose poems from *Paris Spleen* (1869). One of the implicit purposes of this venture, apparently, was to provide an interpretative framework for his own émigré poems published under the separate rubric of “European Night” in his last poetic work, the *Collection of Poems* (1927). Indeed, for the recent Russian émigré who after a brief period in Berlin, settled in Paris, Baudelaire’s oeuvre offered a blueprint for the poetic mapping out of postwar European metropolises. Drawing on Baudelaire’s and Walter Benjamin’s conceptualization of the modernist poet as flâneur, my paper will explore the way in which Khodasevich’s deliberate orientation toward Baudelaire’s oeuvre inserted itself into the interrelated processes of fashioning his new modernist émigré poetic image and of depicting – poignantly and compassionately – “phantasmagoric” Berlin.

Keywords: Russian modernism, Khodasevich, Baudelaire, Benjamin, emigration.

Laura LAZĂR ZĂVĂLEANU

Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj Napoca

**Babelul mântuit: primele traduceri în română –
motivații și mize**

Primele semne ale scrierii literare în limba română se suprapun, în fapt, cu primele traduceri. Asumate de autorii lor – oameni ai bisericii conștienți de miza uriașă a întreprinderii lor – ca acte complexe, esențiale, a căror importanță culturală vizează însăși ființa neamului, ele dublează ambiția motivației actului de pionierat al scoaterii la lumină de cărți în limba română ca formă de legitimare identitară, cu finalitatea edificării celor care, prin acces la carte, se vor putea modela spiritual și intelectual.

Nevoia cărții în limba română, a accesului la textul sacru în propria limbă apare ca laitmotiv în explicitarea necesității imperative a traducerii acestor prime texte, de multe ori insistându-se pe efortul dificil al tălmăcirii, concepute nu doar ca simplu act de translatare lingvistică, ci ca datorie morală, patriotică, precum apare la Coresi ori Varlaam, ca formă de educare a tuturor categoriilor sociale, sau, ca la Mitropolitul Ștefan al Ungrovlahiei, ca miză grandioasă, având ca referent țara întreagă sau neamul românesc, într-un act de recuperare a demnității acestora și de ameliorare intelectuală și etică. Alături de acestea, ca în *Predoslovia* la *Leavțița* lui Ioan Scărarul (cca.1618) ori, mai târziu, în introducerea la *Carte osebită...* (1753) a Episcopului Grigorie al Râmnicului, un element mai rar întâlnit: traducerea ca opțiune personală, născută din pasiunea pentru o carte anume, și, implicit, reperatele unei lecturi și ale unui canon individual punând premisele unei istorii a receptării, a preferinței pentru o lucrare sau alta în epocă, relația cu cartea și plăcerea de a citi, dar și, mai ales, nevoia împărtășirii cu celălalt a unei experiențe exemplare de lectură.